

Personalitatea unei reviste

În 1973 apărea una dintre cele mai importante scrieri despre literatura română: „Personalitatea literaturii române”, de Const. Ciopraga. Profesorul ieșean realiza o foarte originală și profundă caracterizare a literaturii noastre, o sinteză primită cu oarecare rezerve de critica oficială și apoi uitată într-o pagină de bibliografie. Privirea pe care Const. Ciopraga o aruncă, din zborul păsării, asupra literaturii române vizează mai mult decât cunoscutul „specific național”, urmărește să distingă, dincolo de teme și epoci, sunetul original, puternic și de neconfundat, al literaturii noastre. Sigur, descrierea tematică sau istorică a unei literaturi este utilă, dar care este diferența dintre satul românesc și cel polonez, ori american? Sau cum apare iubirea în romanul rusesc, în cel francez, ori în romanul românesc?

Schimbând ceea ce este de schimbat, așa cum putem vorbi de personalitatea unei literaturi, putem vorbi și de personalitatea unei reviste literare. Un alt mare profesor al Universității ieșene, Al. Dima, propunea alcătuirea unei istorii literare prin analiza nu a curentelor, ori a epocilor literare, ci a revistelor. Am vorbi, astfel, despre scriitorii grupați în jurul revistelor „Convorbiri literare”, „Contemporanul”, „Literatorul”, „Viața românească” etc. Ideea mi se pare interesantă, dar nu s-a găsit nimeni să o pună în operă. Am putea descoperi faptul că nu doar literatura română în ansamblul ei are o personalitate distinctă, ci și revistele au personalitatea lor. „Ateneu”, „Vatra”, „Familia”, „Orizont”, „Ramuri”, „Luceafărul”, „Contemporanul” ș.c.l. au personalități distincte, ba chiar sunt marcate de prezența unor lideri ca George Ivașcu, Eugen Barbu sau Radu Cârneli. Redactorii și colaboratorii unei reviste au ceva în comun, ei nu sunt precum cartofii într-un sac. Desigur, această idee se putea aplica acum cincizeci de ani, când erau doar câteva reviste peste zece. Acum, când sunt mai multe reviste peste sută, șansa de a găsi niște reviste cu personalitate scade.

Redacția „Ateneu”: C. Călin, R. Cârneli, A. I. Calimandrie, V. Sporici, G. Bălăiță, G. Genoiu, M. Sabin, S. Adam, O. Genaru, I. Neacșu, H. Gane, C. Costin, O. Voicu.

O astfel de revistă este însă „Ateneu”, a cărei serie nouă, fondată de un grup de scriitori din Bacău, condus de poetul Radu Cârneli, s-a impus în jumătatea de secol care a trecut de atunci ca o voce distinctă, cu o personalitate de neconfundat. Ar trebui un studiu amplu pentru a descoperi și aprofunda toate trăsăturile personalității atât de complexe ale revistei. Eu voi vorbi aici – pro domo! – doar de interesul pentru eseu teoretic, mai ales de estetică și teorie literară, care asigură o notă aparte revistei „Ateneu”.

Când am ajuns eu în Bacău, în 1964, revista abia scotea capul în lume. Veneam din Iași, unde tocmai debutasem la „Iașul literar”, dar Andi Andrieș, redactorul șef al revistei nici nu voia să audă de altceva decât de recenzii, nu-l interesa estetica, de care eu eram fascinat, cu atât mai mult cu cât aceasta avea gustul fructului oprit. Cel care mă încuraja pe drumul pe care pornisem era Al. Husar, cu care aveam lungi discuții. Scrisesem un eseu despre comic, dar nu aveam unde să-l public. Primit cu îndoială de membrii redacției, articolul meu refuzat de „Iașul literar” a apărut totuși în numărul 4 din noiembrie 1964 al revistei băcăuane, cu girul lui Radu Cârneli. L-am cunoscut tot atunci pe Vlad Sorianu (Vasile Sporici), cu care am încercat de-a lungul anilor să impunem această direcție revistei. Spuneam că un critic literar care nu are o concepție estetică asupra literaturii din perspectiva căreia să comenteze cărțile este cel mult un jurnalist cultural. Vlad Sorianu își intitulase chiar volumul în care a adunat primele sale articole

„estetica în acțiune”. Titlul n-a trecut de cenzură, autorul a găsit un titlu neutru, „Glose critice”, iar „estetica în acțiune” a devenit titlul primei secțiuni a cărții. Vasile Sporici era o personalitate complexă, cu studii aprofundate în domenii diverse, cum ar fi genetica și filosofia, literatura sau logica. Cu sacrificii asumate încă din perioada aventurii sale moscovite, și-a dat doctoratul la București cu o teză originală și foarte curajoasă pentru acea vreme, „Determinare și structură în genetica modernă”, abia în 1977. Efortul său de a face cunoscut în România pe Ștefan Lupașcu, studiile de graniță publicate unele și în „Ateneu” fac din filosoful-scriitor Vlad Sorianu o personalitate emblematică pentru felul în care se raporta un intelectual autentic la epocă. Eu am mai publicat un eseu intitulat „Sistemul categoriilor estetice”, o adevărată impertinență, apoi a apărut în paginile revistei comunicarea pe care am ținut-o la congresul internațional de estetică din 1972.

Revista „Ateneu” a publicat constant articole și studii de teoria culturii, de estetică, de teorie literară. Congresul internațional de estetică găzduit de România a prilejuit apariția mai multor articole și pagini tematice, dar și cartea de estetică, estetica industrială, probleme ale artei de amatori au făcut obiectul unor articole apărute în anii de început ai revistei. Chiar și Nicolae Manolescu, cunoscut mai ales pentru cronicile literare, a publicat serii de articole în „Ateneu”, pe care apoi le-a adunat în cărțile sale de eseuri. Această trăsătură a personalității revistei „Ateneu” s-a păstrat peste ani și azi citim în paginile ei gânduri de o fascinantă profunzime care aparțin unui alt scriitor-filosof demn de a rămâne în istorie: Ion Fercu. Desigur, personalitatea revistei „Ateneu” e mult mai complexă. Eu am vrut aici să subliniez doar una dintre fețele ei, cea care m-a călăuzit și pe mine în această jumătate de secol.

Ioan NEACȘU